

Azerbaycan Masallarının Kök Değerler Çerçevesinde İncelenmesi

Hatice BUDAK

Doç Dr., KTO Karatay Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi,
Sosyoloji Bölümü, Konya, Türkiye
hatice.budak@karatay.edu.tr

Kübra KÜÇÜKŞEN

Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Sosyal Hizmet Bölümü, Konya, Türkiye
kubrakucuksen@erbakan.edu.tr

Makale Bilgileri

ÖZ

Makale Geçmişi

Geliş: 09.11.2023

Kabul: 21.12.2023

Yayın: 31.12.2023

Anahtar

Kelimeler:

Değer, Kök Değer,
Değerler Eğitimi,
Azerbaycan
Masalları, Yücel
Feyzioğlu.

Toplumların iyi insan yetiştirme gayesine hizmet eden, toplumsal bütünleşmeye katkı sağlayan, toplumsal normlara kaynaklık ederek sosyal sapmaları ve sosyal çözülmeyle önleyen değerlerin nesilden nesillere aktarılmasında değerler eğitiminin büyük bir rolü vardır. Toplumsal yapının her alanı değerler eğitime dâhil olsa da okul planlı, sistematik bir değerler eğitimi programının uygulanabildiği kurum olarak ön plana çıkmaktadır. Okullardaki değerler eğitiminde kullanılan pek çok materyalden biri de masallardır. Bir toplumun kültürel mirasına ayna tutan masallar milli ve evrensel değerleri de bünyesinde barındırmaktadır. Bu çalışmanın amacı Yücel Feyzioğlu tarafından hazırlanan, Azeri masallarından oluşan "Yanık ile Dilek Boncuğu" adlı masal kitabını Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen kök değerler açısından incelemek ve ilköğretim birinci kademedeki okuyan öğrencilerin değerler eğitimi programına entegre edilip edilemeyeceğini anlamaktır. Çalışma materyali olarak seçilen masal kitabı nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ile incelenmiş ve elde edilen veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Çalışma sonucunda Azeri masallarının her birinde on kök değer ele alındığı, en fazla yardımseverlik en az ise dostluk, sabır, saygı ve vatanseverlik değerinin iletildiği görülmüştür. Çalışma sonuçlarına dayanarak Feyzioğlu tarafından derlenen Azeri masallarının hem ilköğretim birinci kademedeki öğrenim gören 8 ve üzeri yaş çocukların değerler eğitimi sürecine katkı sağlayabilecek hem de ortak Türk tarihini, kültürünü yansıtmaları açısından çocuklarda milli şuurun gelişmesine hizmet edebilecek bir kaynak niteliğinde olduğu söylenebilir.

A Study on Root Values in Azerbaijan Tales

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 09.11.2023

Accepted: 21.12.2023

Published: 31.12.2023

Keywords:

Value, Root Value,
Values Education,
Azerbaijan Tales,
Yücel Feyzioğlu.

Values education has a great role in the transfer of values from generation to generation, which serve the purpose of societies to raise good people, contribute to social integration, prevent social deviations and social disintegration by providing a source of social norms. Although every area of the social structure is involved in values education, the school stands out as an institution where a planned, systematic values education program can be implemented. One of the many materials used in values education in schools is tales. Tales, which mirror the cultural heritage of a society, also contain national and universal values. The aim of this study is to examine the tale book "Yanık ile Dilek Boncuğu" prepared by Yücel Feyzioğlu, which consists of Azeri tales, in terms of the root values determined by the Ministry of National Education and to understand whether it can be integrated into the values education program of students studying at the first level of primary education. The tale book selected as the study material was examined by document analysis, one of the qualitative research methods, and the data obtained were analyzed by descriptive analysis. As a result of the study, it was seen that ten root values were discussed in each of the Azeri tales, and the values of helpfulness were conveyed the most, and friendship, patience, respect and patriotism were conveyed the least. Based on the results of the study, it can be said that the Azerbaijan tales compiled by Feyzioğlu are a resource that can both contribute to the values education process of children aged 8 and above studying in the first stage of primary education and serve the development of national consciousness in children in terms of reflecting the common Turkish history and culture.

Atıf/Citation: Budak, H., Küçükşen, K. (2023). Azerbaycan Masallarının Kök Değerler Çerçevesinde İncelenmesi, *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 7 (2), 131-151.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

Giriş

Değerler, bir toplumun ideal düşünce ve davranış biçimlerinin belirlenmesini ve üyelerinin dikkatlerini önemli ve yararlı olarak kabul edilen kültür unsurları üzerinde yoğunlaştırmalarını sağlamaktadır. Böylece bireyler düşünce ve davranışlarını en iyi şekilde hangi yolda gösterebileceklerini kavramaktadırlar (Dilmaç ve Bakırcılioğlu, 2019: 112). Ayrıca değerler, insani yaşamda istenilmeyen örüntülere de işaret ederek toplumsal kontrol (ödül-ceza) mekanizmalarının işleyişine dolayısıyla toplumsal düzenin sürdürülmesine katkı sağlarlar (Budak, 2016: 21).

Toplumsal sistemin düzenli bir şekilde işleminde temel unsurlardan biri olan değerlerin toplumun üyelerine aktarılması zorunluluğu her çağda değerler eğitimi üzerinde düşünülmesini sağlamıştır. Değer eğitiminden bütün toplumsal kurumlar sorumlu olmakla birlikte çocukların değer kazanımlarında ilk sorumluluk aileye aittir. Aile içinde daha çok kendiliğinden ve sistemsiz olarak verilen değerler eğitiminin daha planlı bir şekilde verilmesinde ve aileye destek olunmasında örgün eğitim kurumlarının faydalı olacağı düşünülmüştür. Bu düşünce Türk eğitim sistemi içinde de açık veya örtük programlar aracılığıyla okullarda değerler eğitiminin planlanmasını sağlamıştır. Okullardaki değerler eğitimi programında çocuklara aktarılması hedeflenen değerler Milli Eğitim Bakanlığı'nca on kök değer başlığı altında toplanmıştır. Okullarda değerler eğitiminin nasıl ve hangi araçlarla yapılacağı sorusuna verilen yanıtlardan biri de masaldır.

Masallar, bir toplumun sistemsiz niteliklerini içinde barındırmaktadır. Toplumsal realite ile şekillenen masallar düşürünü olmanın ötesine geçerek toplumun bireylerden beklediği değer, norm ve davranış kalıplarının nesillere aktarılması görevini yerine getirirler (Budak ve Altunsoy: 2021: 352).

Masal sadece üretildiği toplumun yerel motiflerini değil işlediği konular, kahramanların nitelikleri vb. açıdan evrensel motifleri de yansıtmaktadır. Bu nedenle masalların ortak insani değerlerin kazandırılmasında ayırt edici bir yönü bulunmaktadır ve masalların birleştirici gücünden eğitim sahasında faydalanmak gerekir.

Çalışmanın amacı Yücel Feyzioğlu tarafından hazırlanan, Azeri masallarından oluşan "Yanık ile Dilek Boncuğu" adlı masal kitabını MEB tarafından belirlenen kök değerler açısından incelemek ve Azeri masallarındaki adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik değerlerini tespit edip ilköğretim birinci kademe de okuyan öğrencilerin değerler eğitimi programına entegre edilip edilemeyeceğini anlamaktır.

Literatürde değerler eğitimi on kök değer ve masal ilişkisi üzerinde değerlendiren pek çok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalarda sıklıkla Anadolu sahasına ait masalların tercih edildiği Anadolu sahası dışı masal birikimine ait akademik çalışmaların ise yeterli olmadığı görülmektedir. Bu durum, çalışmamızda Anadolu sahası dışında yer alan Azerbaycan masallarını tercih nedenimizi etkilemiş ve çalışma ile alan yazınına katkı sunmak hedeflenmiştir. Bir diğer faktör ise Feyzioğlu'nun çocukların başka ülkelere özenmemesi, başka karakterlerle özdeşleşmemesi için öncelikle kendi toplumunun ve kardeş halkların masal kitaplarının okumasına dair fikirleri ve bu hedefte verdiği çabadır.

Çalışmanın kavramsal çerçevesine ve bulgular kısmına geçmeden önce çalışma materyali olan "Yanık ile Dilek Boncuğu" adlı masal kitabını hazırlayan, ortak kültür mirasımıza kazandıran Yücel Feyzioğlu'nun "Kardeş Masallar Dizisi" yolculuğuna ve fikirlerine özetle değinmenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Feyzioğlu (2020: 148), 1514 Çaldıran Savaşı'ndan sonra Türkçe lehçeleri konuşan kardeş halkların Rusya'nın eline geçtiğini bu nedenle aramızda tarihsel kopuşların yaşandığını ancak her şeye rağmen masallarımızın ayrı yönlerde gelişmiş olsa bile dil, duygu ve kültür birliğini bir çatı altında tutmaya direndiğini ve bir ölçüde bunu başardığını ifade etmektedir. Feyzioğlu, bu zengin masal mirasını açığa çıkartmak niyetiyle 1982 yılından itibaren Balkanlar'dan Altaylar'a, Uygurlar'dan Anadolu'ya kadar Türklerin yaşadığı 24 ülkeden (Tataristan, Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, Gagavuz Yeri, Azerbaycan, Kosova vd.) kardeş masalları derlemiştir.

çağdaş psikolojinin ihtiyaçlarını dikkate alarak onları yeniden yazmış ve 32 kitapta yayımlamıştır.

Feyzioğlu, çocukların karakter ve değer eğitiminde, milli kültürünü öğrenmesinde masalların en etkili edebi kaynaklardan biri olduğunu düşünmekte ve çocuklarımızın Batı kültürünün masal kahramanlarını bilmelerine karşılık kendi kültürünün mirasını bilmemelerinden duyduğu endişesini bir anısı üzerinden şöyle ifade etmektedir: “Yazarlar Okulda Projesi” kapsamında İstanbul’da 29 okula gittim. Çocuklar, Noel Baba’yı tanıyor musunuz? diye sorduğumda, herkes tanıyordu. Şirince Şeşen’i tanıyor musunuz dediğimde öğretmenler dâhil, tanıyan tek kişi yoktu. Batı’da herkes kendi kültürel kimliğine çok önem verirken biz eğitim sistemimizde savrulup duruyoruz. Bu durumun artık son bulduğu günleri görmek istiyoruz.” (Feyzioğlu, 2020: 114).

Ülkemizde Türk dünyasından kardeş masalların bilinmesi, evlerimizde, okullarımızda okutulması, değerler eğitimine eklenmesi masalların ortak mirasımızı korumadaki başarısını daha da artıracaktır.

Değer Kavramı ve Değerler Eğitimi

İnsan sadece fizyolojik ve maddi ihtiyaçlarını karşılayarak var olabilen bir varlık değildir. İnsan için fizik gerçeklik içinde tanımlanamayacak bir var oluş alanı vardır ki bu değerler alanıdır (Bayraktar, 2014: 24). Uysal da (2003: 52) değer kavramının salt insani varlık alanına özgü bir kavram olduğunu ve bir “değer” ile bağlantılı olmayan hiçbir insan davranışının bulunmadığını düşünmektedir.

Halstead ve Taylor (2000: 169), değer kavramını davranışa rehberlik eden ilkelere, temel inançlara ve belirli eylemlerin iyi veya arzu edilir standartlarına atıfta bulunan üst bir kavram olarak değerlendirmektedirler.

Değerlerin bireysel yönleri bulunmakla birlikte asıl etkililiklerini toplumsal yönleri sağlamaktadır. Çünkü değerlerin kaynaklarından birisi toplumdur ve değerlerin somut görünümleri olan tutum ve davranışlar toplumsal şartlarda gerçekleşmektedir (Aydın, 2003: 122).

Theodorson ve Theodorsan, sosyolojik bağlamda değeri şu şekilde tanımlamaktadır. “Değer, bir grubun üyelerinin duygusal açıdan güçlü bir bağlılık hissettiği; belirli eylem ve hedefleri yargılamada standart sağlayan soyut, genelleştirilmiş davranış ilkesidir. Değerler, toplumsal etkileşim sürecinde gelişir ve sosyalleşme sürecinde içselleştirilirler. Değerler, her üyenin bireysel bağlılığı olarak kabul edilmekle birlikte somut kuralları veya eylemleri yargılamaya hizmet eden standartlar olarak da çoğu zaman mutlak kabul edilirler” (Theodorson ve Theodorson, 1979: 455-456).

Her millet, kendi milli çizgisini belirten ve onları temsil eden bireyleri olsun ister ki (Enginün, 1998: 194) bu toplumsal gayenin gerçekleşmesinde nesilden nesle aktarılan değerler önemli bir rol oynamaktadır.

Değer sisteminin yeni nesillere aktarılması hem toplumun sürekliliğini sağlamakta hem de genç nesli gelecekteki potansiyel problemlere karşı koruyucu bir işlev üstlenmektedir (Çimen ve Dilmaç, 2022: 73). Günümüzde küreselleşmenin kültürler arası farklılıkları eritmedeki etkisi göz önüne alındığında değerlerin toplumların özgünlüklerini ve gelecek nesillerin toplumsal aidiyetlerini korumadaki önemi artmaktadır. Bu görev ile “değerlerin insanın en iyi yönlerini açığa çıkarma böylece insani mükemmelliğe erişilmesini sağlama amacı” (Aydın, 2010: 4) birlikte değerlendirildiğinde toplumlarda “değerler eğitimi”ne duyulan ihtiyaç artmaktadır.

Değerler eğitiminin geçmişi 1920’li yıllarda Amerika’da yapılan karakter eğitimi çalışmalarına dayanmaktadır. Ancak değer eğitimine yönelik akademik ilginin 1960’larda canlandığını ve Rokeach, Simon, Kirschenbaum, Kohlberg gibi isimlerin değerlerle ilgili çalışmalarının 1970’lerin ortalarından sonra yayınlandığını söylemek mümkündür. 1990’lı yıllarda ise toplulukçu ve ahlaki değerlere verilen önemin azalması, bireyci değerlerin ön plana çıkması neticesinde ortaya çıkan toplumsal sorunlar nedeniyle aileler, eğitimciler, toplum liderleri okullarda değer eğitiminin verilmesi gerekliliğine dikkat çekmeye başlamışlardır

(Demircioğlu ve Tokdemir, 2008: 73).

Değerler eğitimi, “bireyleri evrensel ve kültürel değerler hakkında bilinçlendirmek; demokratik tutum, hoşgörü ile çok kültürlülük arasındaki ilişkiyi kurmak; bireyin varlık koşullarını ve olanaklarını geliştirme gayesiyle bütün değerlerden istifade etmek; etik değerlere ilişkin somut sorunlardan hareketle hayatı bilgiye ve/veya bilgiyi hayata dönüştürmek” (Kale, 2007: 319) şeklinde tanımlanabilir. Bu tanımdan hareketle değer eğitiminin hedeflediği noktanın, bireyde ahlaki karakter oluşturmak, insani davranışlar bakımından olgunluğa ulaştırmak, hem kendisinin hem de diğer insanları mutlu etmek olduğu söylenebilir (Karagöz, 2009: 44-45).

Değerler eğitiminin hedeflerinden bir diğeri ise bireyde toplumsal aidiyetin kuvvetli bir şekilde üretilmesinin sağlanmasıdır. Bireylerin biz duygusuna sahip olması, aynı değerlerin oluşturduğu bir sosyal hayatı bir başka ifadeyle ortak anlam dünyasını deneyimlemek anlamına gelmektedir. Nitekim değerler, insanlar için anlam üreten unsurlardır (Aydemir ve Akın, 2016: 64).

Öğrenilebilen ve öğretilebilen bir kavram olan değerlerin, eğitiminin başladığı ve en etkili olduğu kurum ailedir. Ancak günümüzde kadınların çalışma hayatına girmesi, boşanmaların artması vb. birçok etkene bağlı olarak ebeveynlerin çocuklarına ayırdıkları nitelikli zaman süresi azalmaktadır. Değerler eğitiminde ailenin üstlendiği sorumluluk süreç içinde okullara devredilmektedir. Ayrıca okulların öğrencilerin akademik yeterliliklerini geliştirmenin yanı sıra ruhsal açıdan sağlıklı bireyler yetiştirme, toplumun ihtiyaçlarını karşılama gibi işlevleri de bulunmaktadır. Dolayısıyla okulların hem kendi asli hedeflerini yerine getirme hem de öğrencilerin yetiştirilmesinde aileye destek olma işlevleri okullarda değerler eğitiminin gerekliliğini ve önemini artırmıştır (Şimşir ve Dilmaç, 2016: 185-188).

Okullar, değerler eğitimi için oldukça çeşitli faaliyet alanları sunan kurumlardır. Değerler eğitimi, okullarda açık olarak tanımlanmış programlar veya okul düzeni, okulun fiziksel ve psikolojik çevresi, idareci ve öğretmenlerin tutum ve davranışlarını içeren örtük programlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (Akbaş, 2008: 9-10). Bununla birlikte değerler eğitiminin planlı ve programlı bir şekilde sürdürülebilmesinde okullarda okutulan dersler ve bu derslerin müfredatları da önemli bir paya sahiptir. Bu husus nedeniyle ülkeler eğitim programlarını süreç içinde ortaya çıkan ihtiyaçlar ve çağın gerekliliklerine göre düzenlemektedirler (Erbaş vd., 2022: 362).

Hökeleki'ye (2013: 281-283) göre değer eğitimi planlanırken dikkat edilmesi gereken hususlardan bazıları şunlardır:

- a. Okulda değerler eğitimi, okul içi faaliyetleri ve tüm dersleri kapsayacak bir müfredat anlayışıyla yapılmalıdır.
- b. Değerler eğitimi, yaşam boyu öğretim ilkesini göz önünde bulundurarak tüm gelişim süreçlerindeki değerleri kapsayıcı olmalıdır.
- c. Öğrencilere eleştirel ve sorgulayıcı bir bakış açısı kazandırarak popüler kültürün yıkıcılığı en aza indirilmelidir.
- d. Değerler eğitiminde farklı gruplarca tartışılan değerler yerine toplumun genelinde kabul gören, evrensel değerlere yer verilmelidir.

Okullarda değerler eğitiminin ana aktörü olan öğretmenler, çocuğun doğuştan sahip olduğu iyi yönlerini çıkartacak, kişilik gelişimlerine katkı verecek, güzel ahlak ile donanmalarını sağlayacak değerlerin öğretiminde her türlü metottan faydalanmakla birlikte özellikle eğitsel oyun, iş birliğine dayalı grup çalışmaları, çoklu zekâ, örnek olay incelemesi ve dramatizasyon yöntemlerini etkili bir şekilde kullanabilirler (Aydın, 2010: 7, 16).

Toplumsal sistemin her kurumu tarafından desteklenmesi gereken değerler eğitiminin özellikle aile ve okulda aksaması çocukların değerlerle ilişkili tutum ve davranışlarını öğrenmesini, benimsemesini olumsuz etkileyecektir. Bu durum çocukların sosyal ilişkilerinde sevgisiz, saygısız, doğruluk ve dürüstlükten uzak, sabırsız, oto kontrolsüz, yardımlaşma ve

paylaşmayı bilmeyen vb. davranışlar sergilemesine neden olabilir dolayısıyla çocukların sosyal bir varlık olma süreçlerine ket vurabilir. Toplumun değerlerine ve kurallarına uygun davranmamak çocuğun ötekileştirilmesini, dışlanmasını ve sosyal bir yalnızlık yaşamasını beraberinde getirebilir ve bu sürecin negatif yansımaları yetişkinlik döneminde de devam edebilir. Bu olumsuzlukların yaşanmaması ve toplumsal/ferdi refah için değerler, çocuklara uygun yaş dilimlerinde çeşitli araçlarla aktarılmalıdır.

Toplumsal bütünleşme ve kalkınma için değerler eğitiminin artan önemini fark edilmesine paralel olarak ülkemizde de 2005 yılından itibaren gerekli adımlar atılmaya başlanmıştır. Değerler eğitiminin belirli bir program içinde yürütülmesi hedefi, 18 Temmuz 2017 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı'nın basın toplantısında sunduğu "Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine..." başlıklı metin ile kamuoyu ile paylaşılmıştır. MEB tarafından yapılan açıklamada yenilenen müfredatlarda değerler ve değerler eğitiminin bütün eğitim sisteminin ruhunu ve amacını teşkil ettiğinden ayrı bir müfredat konusu şeklinde değerlendirilmemesi gerektiği, ders müfredatlarının bütüncü bir parçası olduğu belirtilmektedir. Çünkü günümüz demokratik toplumlarında en az akademik başarı kadar milli ve evrensel değerleri benimseyen ve davranış haline getiren bireylere ihtiyaç vardır ki bu da öğretim programlarında değerler eğitiminin rolünü daha fazla öne çıkartmaktadır (MEB, 2017).

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan "Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine" adlı belgede müfredatlarla öğrencilere aktarılması hedeflenen on kök değer belirlendiği, bu değerlere ilişkin tutum ve davranışların tanımlanarak ders müfredatlarına entegre edildiği ve kök değerlerin gerek kendi başlarına gerek ilişkili olduğu alt değer, tutum ve davranışlarla birlikte kazandırılacağı görülmektedir. Okullarımızda açık ve örtük programlar aracılığıyla öğrencilerimize kazandırılması hedeflenen on kök değer; "adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik"tir (MEB, 2017).

Değerler Eğitiminde Masalların Aracı Rolü

Arapça bir sözcük olan "mesel" in süreç içinde değişmesiyle ortaya çıkan masal kavramının sözlük anlamı "terbiye ve ahlâka yararlı olan hikâye" (Devellioğlu, 1978: 747) olarak verilmektedir. Terim olarak ise masal, "olağanüstü olay, macera ve kahramanlara yer verilen, düşsel, sözle aktarılan ve çoğunlukla çocuklara anlatılan hikâye" (Doğan, 2003: 882) şeklinde tanımlanabilir.

Sözlü edebiyatın en eski ürünlerinden biri olan masalın gerçekte ilişkisi sorguladığında ilk akla gelen düşünce masalın doğaüstü temalar ve abartılar içermesi nedeniyle gerçeklikle ilişkisinin olmadığıdır. Ilıcak ve Başoğlu'na göre (2018: 92) masallardaki dünya çocuğu gerçeklikten koparmamaktadır çünkü masalarda yoksulluk, yardımlaşma, paylaşma vs. gerçek hayata dair pek çok ize rastlanmaktadır. Bu yönüyle masallar, çocukların gerçek dünyaya ilişkin bilgiler edinmesini sağlar.

Toplumların tarihi kodlarını barındıran bir bellek görevi gören masallar (Akbaş vd., 2023: 277), toplumun üyelerinin değerlerin farkında olmasında ve davranış haline getirmesinde son derece önemli bir role sahiptirler (Dilidüzgün, 2007: 26).

Türk eğitim sisteminde değerlerin merkeze alınması ile içinde birçok değer barındıran masallara olan ilgi de artmaya başlamıştır. Masallara artan akademik ilginin nedenlerinden biri masalların dil ve söyleniş biçimi olarak açık, akıcı, kulağa hoş gelen, müzikaliteye sahip olma gibi niteliklerinden ötürü hem çocuklar hem de yetişkinler için bir eğitim aracı olmasıdır (Arıcı, 2016: 1020).

Masal üzerine yapılan çalışmaların sonuçlarına dayanarak değer eğitimine katkı sağlayacak masalların taşınması gereken özellikleri ise şöyle özetlemek mümkündür:

- Milli değerlere yer vermelidir.
- Barış, kardeşlik, insanlık, aile bağları gibi evrensel değerlere yer vermelidir.
- Masallar adalet, hakka saygı, doğruluk, özveri gibi değerleri aşılamalıdır.

- Çocuğun yaşamın anlamını bulmasına imkân tanınmalı, bakış açısında yeni ufuklar açabilmelidir.
- Çocuğun kişiliğini geliştirerek ona eleştirel düşünme imkânı sağlamalıdır
- Çocuğa estetik duygular aşılmalıdır.
- Dilin zenginliklerini ve kültürel değerlerini yansıtmalıdır.
- Masal hayata ilişkin tecrübeleri içermelidir.
- Vermeyi hedeflediği temel mesajı ibret verici bir şekilde sezdirmelidir.
- Aşırı şiddet ve korku içeren öğelerden arınmış olmalıdır.
- Doğruluk, kendine ait olmayana el sürmeme, ele geçen fırsatları değerlendirme, başarılı olmak için çalışma hususlarını düşünmeye yönlendirmelidir.
- Masallar çocuğun vicdanlı, adil, yardımsever, terbiyeli, değerlerine bağlı, uyumlu, saygılı, anlayışlı olmasını desteklemelidir (Gündüz, 2008: 11-13).

Feyzioğlu (2020), çocukların sağlıklı bir gelişim süreci yaşamalarında masallardan faydalanabileceğini düşünmektedir. "Masallar Ne İşe Yarar?" sorusundan hareket eden Feyzioğlu'nun kırk maddede topladığı masalların işlevlerinden bazıları şunlardır:

- Masallar, çocukta nedensel, esnek, soyut, mantıklı, planlı, eleştirel, yaratıcı, sistemli düşüncenin gelişmesine katkı sağlar.
- Masallar, çocuğun zihnindeki karmaşayı çözümlemesine, bağımsızlık kazanmasına yardım eder.
- Masallar, korkuyu öğretme ve korkuyu yenme özelliği kazandırır.
- Masalların çocuğu tacizlere karşı uyarma işlevi vardır.
- Masalların çocuğu mesleğe yönlendirme işlevi vardır.
- Masalların, çocuğu tembelleğe karşı uyarma işlevi vardır.
- Masallar, çocukta doğa sevgisini aşılar.
- Masallar, engelli olmanın başarılı olmaya engel olmadığını anlatır.
- Masallar, çocuğa gelenek ve göreneklerin, görgü kurallarının, toplumsal ve evrensel değerlerin aktarılmasını sağlar.
- Masallar, kültürel kimlik oluşturmaya ve başka kültürlerle köprü kurmaya yarar.
- Masallar, eşitliği, adaleti, kardeşliği yerleştirir, her türlü ayrımcılığa karşı olmanın önemini vurgular.
- Masallar, karamsar değil iyimser insan yetiştirme hedefine yardım eder.

Masalların çocukların milli ve evrensel değerleri öğrenip davranışa dönüştürmesinde üstlenmiş olduğu işlevlere aşağıdaki maddeler de eklenebilir:

- İyi ve kötü çatışmasının işlendiği ve iyilerin çoğunlukla kazandığı masallar, çocukların zihninde iyi kavramının şekillenmesinde yardımcı olmakta kötülük karşısında iyilik ve hakkın üstün geleceği fikrini işlemektedir.
- Masal kahramanı zayıf, küçük gibi özelliklere sahip olsa da doğruluktan ayrılmadığı sürece başarıya ulaşır böylece her türlü güç karşısında asıl olanın haklılık ve doğruluk olduğu fikri çocuklara aşılanmaya çalışılır.
- Masallarda iyi ve doğru olanların ne kadar güçsüz olurlarsa olsunlar, mutlaka yardım görmeleri ve bu yardımlar sayesinde yaşadıkları olumsuzluklardan kurtulmaları çocukta, her durumda olumlu düşünme alışkanlığını kazandırır.
- Masal kahramanına beklenmedik varlıklardan beklenmedik yardımların gelmesi

çocuğun hiçbir varlığı ya da kimseyi değersiz ve anlamsız görmemesi gerektiğini öğrenmesine olumlu etki yapmaktadır.

- Masallar, hayatın tesadüflerle dolu olduğu temasını, bu tesadüflerin çoğu zaman iyi ve doğruların lehine ortaya çıkması şeklinde işleyerek çocuğun yaşamda tesadüflerin önemli bir rol oynadığını anlamasına yardımcı olmaktadır.

- Her türlü bela ve zorluğa karşı sabırlı olmak gerektiği temasını işleyen masallar, çocuğun sabrı anlamasına, sabredenın başarı ve mutluluğa ulaşacağını görmesine aracılık etmektedir (Karatay, 2007: 472-473).

Okullarımızda uygulanan değerler eğitimi programlarında materyal olarak masal tercih eden öğretmenler masal örneklerini öğrencilerin ilgilerine, duygularına hitap edebilen, kendilerini hikâyenin içinde bulabilecekleri ve masal kahramanlarının yerine koyabilecekleri, sürükleyici metinlerden seçmeye özen göstermelidirler (Arıcı, 2016: 1031). Öğretmenler ilgili ders müfredatı paralelinde seçtikleri masalları öğrencileri ile okuyarak, öğrencinin aktif katılımına elverişli dramatizasyon, değer analizi gibi metotları kullanarak çocukların değerlerle tanışmasına imkân hazırlamalıdır. Masalların değerler eğitiminde kullanımı sadece iyi insan yetiştirme idealine hizmet etmeyecek aynı zamanda anonim masallarımızın unutulmamasını, masal anlatma, masal dinleme geleneklerimizin yaşatılmasına da hizmet edecektir.

YÖNTEM

Çalışma, nitel bir araştırma olup verilerin toplanması “doküman incelemesi” yöntemi ile yapılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 1999, s.140). Doküman incelemesi yöntemiyle toplanan verilerin analizi için betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. “Betimsel analizde elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler yorumlanır, sebep- sonuç ilişkileri değerlendirilir, birtakım sonuçlara ulaşılır ve katılımcıların görüşlerini yansıtabilmek için doğrudan alıntılara sık sık yer verilir” (Yıldırım ve Şimşek, 1999, s.158-159). Bu çalışmada da kök değerlere ilişkin bulguların anlaşılabilmesi için masallardan örnekler verilmiştir.

Bu araştırmanın çalışma materyali Yücel Feyzioğlu tarafından Azerbaycan masallarının derlendiği “Yanık ile Dilek Boncuğu” adlı kitaptır. Masalların çocukların gelişim seviyeleri dikkate alınarak seçilmesinin önemini vurgulayan Feyzioğlu, “Yanık ile Dilek Boncuğu” masal kitabının 8 ve üzeri yaş için uygun olduğunu belirtmektedir. Bu bilgi doğrultusunda Yanık İle Dilek Boncuğu adlı masal kitabı özellikle ilköğretim birinci kademe öğrencilerine değer aktarımı sürecinde faydalanabileceği düşüncesiyle seçilmiştir. Ayrıca yazarın kardeş masallar dizisi bir bütün olarak ele alındığında Türk-İslam kültürünün hâkimiyet kurduğu geniş bir coğrafyanın kültürüne, değerlerine masallar aracılığıyla ulaşmayı ve yaşatmayı amaçladığı görülmektedir. Bu durum yazarın eserlerinin değerler eğitimi açısından önemli bir işleve sahip olduğunu da göstermektedir.

Çalışma verilerinin betimsel analizi için önceden belirlenen temalar ise Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen on kök değerdir. Bu on kök değer ve ilişkili oldukları tutum ve davranışlar Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Yenilenen Müfredatlarda Kök Değerler ve Değerle İlişkili Tutum ve Davranışlar

Kök Değerler	Değerlerle İlişkili Bazı Tutum ve Davranışlar
Adalet	Adil olma, eşit davranma, paylaşma...
Dostluk	Diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...
Dürüstlük	Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma...

Öz denetim	Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...
Sabır	Azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme...
Saygı	Alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme...
Sevgi	Aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma...
Sorumluluk	Kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...
Vatanseverlik	Çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme...
Yardımseverlik	Cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma...

Kaynak: (MEB/TTKB, 2017: 24)

Araştırmada “Yanık ile Dilek Boncuğu” adlı kitapta doküman analizine kaynaklık eden toplam 11 masal¹ incelenmiştir. Çalışmada incelenen her bir masala numara verilmiştir. İncelenen masallar ve masalların numaraları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Yanık İle Dilek Boncuğu Kitabında Yer Alan Masallar

Masal Adı	Masal Numarası
Yanık’ın Masalı	M1
Arılar ve Karasinek	M2
Eşek İle Tilkinin Dostluğu	M3
Kellegöz’ün Masalı	M4
Cırttan’ın Masalı	M5
Cırttan İle Yılan	M6
Üç Avcı	M7
Cikcik Hanım	M8
Tilki İle Tümbeki	M9
Şah Abbas İle Bostancı	M10
Slav Güzeli’nin Masalı	M11

¹ Yanık İle Dilek Boncuğu ve Yanık İle Cambazlar başlıklı masallar, Yanık’ın Masalı’nın devamı niteliğinde olduğu için tek bir masal olarak kabul edilip M1 sembolü ile temsil edilmiştir. Kellegöz İle Anarbay başlıklı masal, Kellegöz’ün Masalı’nın devamı niteliğinde olduğu için tek bir masal olarak kabul edilip M4 sembolü ile temsil edilmiştir. Cırttan İle Sihirli Topuz, Mucize ve Cadının Oyunu başlıklı masallar, Cırttan’ın Masalı’nın devamı niteliğinde olduğu için tek bir masal olarak kabul edilip M5 sembolü ile temsil edilmiştir. Tuhaf Rüya başlıklı masal, Üç Avcı başlıklı masalın devamı niteliğinde olduğu için tek bir masal olarak kabul edilip M7 sembolü ile temsil edilmiştir. Vezir mi Akıllı Bostancı mı? başlıklı masal, Şah Abbas ve Bostancı adlı masalın devamı niteliğinde olduğu için tek bir masal olarak kabul edilip M10 sembolü ile temsil edilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde çalışmanın verilerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Çalışma örneklemin oluşturan 11 Azeri masalında tespit edilen kök değerlerin sıklık değerleri (f) hesaplanmıştır. Bulgularda tespit edilen 10 kök değerlerin hangi masalarda yer aldığı ve frekansları Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. “Yanık İle Dilek Boncuğu” Masal Kitabında Tespit Edilen Kök Değerler, Değerlerin Frekansları ve Yer Aldıkları Masallar

Kök Değerler	Değerlerin Yer Aldıkları Masallar	Frekans (f)
Adalet	M1, M3, M4, M5, M6, M7, M9	7
Dostluk	M1, M3, M5, M6, M7	5
Dürüstlük	M1, M4, M5, M6, M7, M8, M10, M11	8
Özdenetim	M2, M4, M5, M9, M10, M11	6
Sabır	M1, M4, M5, M7, M10, M11	6
Saygı	M1, M4, M5, M10, M11	5
Sevgi	M1, M3, M4, M5, M6, M8, M11	7
Sorumluluk	M1, M2, M4, M5, M6, M8, M10, M11	8
Vatanseverlik	M2, M4, M5, M6, M10	5
Yardımsesverlik	M1, M3, M4, M5, M6, M8, M9, M10, M11	9

Tablo 3 incelendiğinde Azerbaycan masallarında kök değerlerin tamamına yer verildiği ve bu açıdan zengin bir kaynak olduğu görülmektedir. Ayrıca bir masalın birden fazla değeri içermesi okullardaki değerler eğitimi programlarında bu masallardan faydalanılabileceği görüşümüzü de desteklemektedir.

Tablo 3'teki sonuçlara göre en fazla yardımsesverlik değerine (9) yer verilmiştir. Bu değeri dürüstlük (8), adalet(7), sevgi (7), özdenetim (6), sorumluluk (6), sabır (6), dostluk (5), saygı(5), vatanseverlik (5) kök değerleri takip etmektedir.

Azeri masallarının derlendiği “Yanık İle Dilek Boncuğu” adlı masal kitabında tespit edilen kök değerlerin açılımı ve masalarda nasıl işlendiğine dair bulgular şöyledir:

Adalet

Adalet, “davranış ve hükümde doğru olmak, hakka göre hüküm vermek, eşit olmak, eşit kılmak” manalarına gelmektedir (Çağrı, 1988: 341).

Yücel Feyzioğlu'nun hazırladığı Azeri masalarda adalet kök değeri doğruluktan ayrılmayan, çevresindekilere eşit ve adil davranan, paylaşmayı önemseyen karakterler aracılığıyla çocuklara aktarılmaya çalışılmıştır. İlgili masal örneklerinden yapılan alıntılar şöyledir:

Yanık, balıkçının yanında bütün gün canla başla çalışmış. Akşam balıkçı tutulan balıkları ikiye bölmüş.

“Yanık bala, sen çok çalışkan bir çocuksun! Demiş. Tuttuğumuz balıkları kardeş payı bölüşelim.” (M1, Yanık'ın Masalı:18).

“Bir varmış, bir yokmuş, zamanın birinde çok sevilen sayılan, hak yemez bir hakan varmış.” (M4, Kellegöz'ün Masalı: 38).

"Nine, keçiyi sağmış, yağlı sütüne ekmek doğramışlar, (Cırttan'la) afiyetle yiyip karınlarını doyurmuşlar. Nine artanı tavukla köpeğe vermiş." (M5, Cırttan'ın Masalı: 60).

"Cırttan itiraz etmiş: "Kurt kardeş sen haklı değilsin. İyiliğe karşı kötülük olmaz!" (M6, Cırttan İle Yılan:73).

Masalarda adalet değeri genellikle zulüm ile birlikte işlenmektedir. Masallar adaletli davranmayan karakterlerin ya pişman olup hakkın yanında yer almaları ya da yapmış oldukları mezalimler nedeniyle cezalandırılmaları üzerinden adil olmanın önemini vurgulamaktadırlar. Çalışmamızda analiz edilen masalarda da doğruluktan, adaletten ayrılan karakterler; hakkını arayan, adalete ve eşitliğe önem veren karakterlerle karşı karşıya getirilir ve masal sonunda kazanan adalet olur. Bu masal örneklerinden bir tanesi aşağıda yer almaktadır.

Vergi memuru Kamber, Cırttan'ın keçisine el koymuş, bu haksızlığı Kadı Efendi ile anlaşarak ört bas etmiştir. Cırttan hem Kamber'den hem de Kadı efendiden hakkını alabilmek için yollara düşmüş, şeytanı bulmuş, başına gelenleri anlatıp şeytandan yardım istemiştir. Şeytan, Cırttan'ın başını okşamış. "Al sana yeni bir topuz. O kadıyı bul, haddini bildir!" Cırttan önce Kamber'in sonra da Kadı efendinin yanına gider, topuz her ikisinin de kafasına kafasına inmeye başlamış. Cırttan keçisini alıp ninesine dönmüş. "Al nine! Bu keçi senindir. Bundan sonra kimse ona el sürmeyecektir." (M5, Cırttan'ın Masalı: 67).

Adalet kök değerinin "Eşek İle Tilki'nin Dostluğu" masalında eşeğine adil ve eşit davranmayan bir oduncu karakteri aracılığıyla işlenerek çocukların adalet değerinin olumsuzluğu ile karşılaşmaları sağlanmıştır.

"Bir oduncunun bir eşeği varmış. Her gün ormana sürer, dal keser, öyle yük yüklermiş ki eşek yükü zor taşır. Zavallının yük taşımaktan beli yara olur, oduncu yine de aldırılmazmış." (M3, Eşek İle Tilkinin Dostluğu: 31).

Dostluk

Dostluk kavramının sözlük anlamı, "Birine veya bir şeye karşı duyulan, riyasız, samimi ve güvenilir sevgi duyma"dır (Ayverdi, 2011: 301).

Azerbaycan bölgesine ait masalarda dostluk kök değerine beş masalda rastlanılmıştır. Bu masalarda dostluk değeri hem insanlar arası ilişkiler hem de insan ile insan dışı canlı varlıklara arasındaki ilişkiler bağlamında verilmiştir. Bununla birlikte dostluk kök değerinin "diğerkâmlık, dayanışma, vefalı olma, yardımlaşma" tutumu ve davranışları ile birlikte sunulduğu görülmektedir. Masalarda yer alan dostluk kök değerine ait bazı örnekler şu şekildedir:

Kedi, köpek, fare koşup çevresini almış, merakla dinlemeye başlamışlar. Yanık başından geçenleri bir bir anlatmış. O anda köpek yüksekten havlamış, insan gibi dile gelmiş: "Yarın mutlaka bizi de götür."

"Evet! Demiş kedi ile fare.

"Olmaaaz! Sizi yine döverler, eziyet ederler, götürmem!"

"Hayır, geleceğiz. Seni tek başına göndermeyiz." (M1, Yanık'ın Masalı: 22).

"Cırttan evde ne gezer! Irmağın kıyısında arkadaşlarıyla oynuyormuş." (M5, Cırttan'ın Masalı: 62).

"Bir zamanlar üç avcı yaşarmış. İkisi sakallı, biri köse. Bir gün avlanmak için bozkırlara açılmışlar. Akşama doğru bir toykuşu avlamışlar. Çalı çırpı toplayıp ateş yakmışlar." (M7, Üç Avcı: 77).

Dürüstlük

Dürüstlük kavramı, "doğru olma durumu, açıklık, saflık, namuslu olma anlamlarını içermektedir (Demirkaya ve Çal, 2018:1965).

Çalışmada analiz edilen toplam on bir Azeri masalının sekizinde dürüstlük kök değerine rastlanılmıştır. Masalarda dürüstlük değeri genellikle "doğru sözlü olma, güvenilir olma,

sözünde durma” tutum ve davranışları üzerinden sunulmuştur. Bununla birlikte yalan söyleyen, sözünü tutmayan kahramanlar karşısında doğru ve açık sözlü olan kahramanların dürüstlükleri nedeniyle kazanan taraf olması, ödüllendirilmesi temaları ile de çocuklara dürüstlük kök değerinin önemi aktarılmaya çalışılmıştır. Masallarda yer alan dürüstlük kök değerine ait bazı örnekler şu şekildedir:

“Yanık, kazı alıp pazara götürmüş. Cambazlar, “A yetim, bu serçene ne istiyorsun?” demiş.

Yanık irkilmiş: Şaşırдың mı siz! Koskoca kazın neresi serçedir?” (M1, Yanık’ın Masalı: 12).

Yılan dişlerini çıkarınca Cırttan telaşlanmış. “Dur, verdiği söz var. Üçüncü canlıya da soracağız.” (M6, Cırttan İle Yılan: 74).

“Ne zaman ki köse kemiğin üstündeki son et parçasını da yalayıp yutmuş, sakallıların ikisi bir ağızdan, “Ama bu yaptığın haksızlıktı! Demişler. “Sözünde durmadın! Bu dürüstlük değil.” (M7, Üç Avcı: 78).

“Şah Abbas, Bostancı’ya demiş: Eğer yolda dediğini tekrar edersen vallahi sana bir şey yapmayacağım. Yalan söylersen vay haline.”

“Sana Kurban şahım, yolda bir derviş bana dedi ki Şah Abbas karpuzu almaz. Ben de alır alır, almazsa girsin bu eşekle karpuzlar der, döner gelirim dedim.”

Şah Abbas veznedarı çağırdı: “Götür bostancının yükünü boşalt, yerine altın doldur gitsin,” dedi.” (M10, Şah Abbas İle Bostancı: 104).

Öz Denetim

Öz denetim, yaşamla uyum sağlamak amacıyla kişinin bilişsel, duyuşsal tepkilerini ve davranışlarını idealler, değerler, ahlak ve sosyal beklentiler gibi standartlara uygun hale getirmek böylece yaşamla uyum sağlamak amacıyla değiştirme kapasitesini ifade eder (Baumeister, Vohs ve Tice, 2007: 351).

Öz denetim değeri, bireyin sözlü veya fiziksel davranışlarının sonuçlarını fiili gerçekleştirmeden önce düşünmesi, artı ve eksilerini hesaba katarak davranması gerektiğini içermektedir. Bir başka ifadeyle özdenetim, sorumlulukları yerine getirmenin en doğal yoludur.

Çalışmamızda ele alınan 11 Azeri masalının altısında öz denetim kök değeri işlenmiştir. Özdenetim değerini vurgulayan ilgili masallardan örnekler aşağıda yer almaktadır.

“Halk, kadıdan kurtulduklarına çok sevinmiş. Cırttan’ı kadı efendi seçmişler. Cırttan itiraz etmiş: “Hayır! Ben daha çocuğum. Ak saçlı, ak sakallı, eller atası ya da eller anası birsini seçelim!” (M5, Cırttan’ın Masalı: 68).

Tilki, bir kuyuda bembeyaz koyun kuyruğu görür ve hiç düşünmeden kuyuya atlar. *“Güm diye kuyunun dibini boyladı. Kuyruğa baktı. Yemek için uzandı. Bir de ne görsün. Kuyruk dediği ak bir taş parçası! Açgözlülük yaptığını anladı. Geri çıkmayı denedi, beceremedi. Oturup kara kara düşünceler daldı.” (M9, Tilki Tilki Tümbeki: 93).*

Öz denetim değeri masallarda sıklıkla “öz güven sahibi olma” tutumu şeklinde verilmektedir. Bu çalışmada da masallarda özdenetim kök değeri ile ilişki olan öz güven tutumuna yer verildiği görülmüştür. Bu örneklerden bir tanesi şöyledir:

“Bir gün bu güzel, kendi resmini yapıp altına şu yazıyı yazdı:

“Yerim yurdum el çatmaz, güç yetmez bu kaledir. Buraya ayak atmak her yiğidin karı değildir. Hangi yiğit kendine güveniyorsa buyursun gelsin.” (M11, Slav Güzeli’nin Masalı: 112).

Masallar, çocuklara değer aktarımı işlevini her zaman değerleri doğrudan olumlu açımları ile gerçekleştirmez, zaman zaman değerler olumsuz açımları ile verilebilir. Çalışmamızda analiz edilen masallarda öz denetim kök değeri davranışlarını kontrol edemeyen Kellegöz karakteri aracılığıyla işlenerek çocukların öz denetim değerinin olumsuzluğu ile karşılaşmaları sağlanmıştır.

Uruz dede, her gece kentte inip tuttuğu insanı kaçıp götüren Kellegöz’e nasihat etmek için yaşadığı mağaraya gitmiş. Kellegöz’e seslenmiş.

“Bizim hakan, seni büyütüp boya başa getirdi. Sen ise zalim bir harami olup çıktın! Nedir adamın başına getirdiğin? Ayıp değil mi?”

“Bilmem eeyy Uruz dede! Ben de bilmem, insan kaçırmadan edemem!” (M4, Kellegöz’ün Masalı: 42).

Sabır

Sabır, ahlâk terimi olarak “üzüntü, başa gelen sıkıntı ve belâlar karşısında direnç gösterme; olumsuzlukları olumlu kılmak için gösterilen metanet” şeklinde tanımlanabilir (Çağrı, 2008: 337).

Feyzioğlu’nun hazırladığı Azerbaycan masallarında sabır kök değeri kahramanların çeşitli engeller veya zorlu görevler karşısında azim göstererek, beklemeyi bilerek başarılı olmaları teması üzerinden verilmiştir. Çalışmamızda sabır kök değerinin altı masalda ele alındığı görülmüştür. Bu masallardan örnekler şöyledir:

“O günden itibaren, Kellegöz’e iki insan, yüz koyun vermeye başlamışlar. Analar, bacılar ağlaya ağlaya oğullarını, kardeşlerini vermek zorunda kalmışlar. Herkes bu işin sonu nereye varacak diyerek beklemeye başlamış.” (M4, Kellegöz’ün Masalı: 42).

Cırttan, çölde yaşlı bir kişiye rastlamış. Kişi, Cırttan’a sormuş: “Nereye gidiyorsun?”

Cırttan cevap vermiş: “Şeytani arıyorum.”

Kişi gülümsemiş: “Dön geri git. Sen onu bulamazsın.”

Cırttan inatlaşmış: “Ölmek var, dönmek yok. Ben onu bulacağım.” (M5, Cırttan’ın Masalı: 56). Cırttan sabır ve azimle yoluna devam ederek sonunda şeytani bulmuştur.

“Sadece birbirlerine bakıyor, susuyorlarmış. Her biri sabırla ötekinin konuşmasını bekliyormuş. Bir saat geçmiş, iki saat geçmiş, üç, dört... Kimsede çıt yok.” (M7, Üç Avcı: 77).

“Hazine ulaşılmadıkça değeri artar derler. Bu büyülü kızda ulaşılmaz güzellik tahtına oturmuştu. Gençler bu sınava girmek için hemen harekete geçtiler. Kimi yarı yolda kaldı, kimi uçurumlarda can verdi, kimi geri döndü.” (M11, Slav Güzeli’nin Masalı:112-113).

Saygı

Saygı kavramı genel olarak değeri, üstünlüğü, faydası, kutsallığı vb. gibi nedenler ile herhangi bir kimseye ya da bir şeye karşı dikkatli ve ölçülü davranmaya yol açan tutum ile başkalarını rahatsız etmekten çekinme (Kıral, 2018:5), başkalarına karşı nazik davranma, karşısındaki kişiyi düşünüp haklarına riâyet etme duygusunu kapsamaktadır.

Çalışmamızda saygı kök değerine beş masalda rastlanılmıştır. Bu masalarda ebeveynlere, nineye, hakana, büyüklere karşı duyulan saygı örnekleri mevcuttur. Bununla birlikte saygı kök değerinin *“alçakgönüllü olma, diğer insanların kişiliklerine değer verme”* tutumu ve davranışı ile birlikte işlendiği de tespit edilmiştir.

“Yanık, artan balıkları pazara götürüp satmaya karar vermiş. Ertesi gün balıkçıdan izin alıp yola koyulmuş.” (M1, Yanık’ın Masalı: 21).

“Hakan kentin en yaşlı, en bilge kişilerini bir araya toplamış:

“Bir akıl yürütün bilgeler, bir önlem alın. Böyle giderse Kellegöz yurdumuzda insan bırakmayacak.” (M4, Kellegöz’ün Masalı: 41).

“Cadı, nineyle tatlı bir sohbe başlamış. Nine, bacısıyla karşılaşmış gibi cadıyı sevmiş. Hürmetler, saygılar... Evde ne var ne yok önüne çıkarmış.” (M5, Cırttan’ın Masalı: 64).

“Slav Güzeli, günlerin birinde atasından izin alarak yüce dağ başındaki kaleye çekildi.” (M11, Slav Güzeli’nin Masalı).

Sevgi

Sevgi, hem sosyal hem de psikolojik bir ihtiyaçtır. Sevginin temeli bebeklik yıllarında atılmaktadır. Sevgi ile büyüyen, yetiştirilen çocuklar fiziksel, bilişsel ve duyuşsal yönlerden sağlıklı gelişim gösterir. Sevgi; güven, bağlanma, hoşgörü, empati gibi olumlu duygularının yerleşmesinde böylelikle kişiler arasında güzel ilişkilerin kurulmasında, çevreye karşı duyarlı olunmasında, yaşamdan zevk alınmasında etkili bir değerdir (Akdemir, Aşıkcan ve Saban, 2016: 253).

Yücel Feyzioğlu'nun masallarında en sık ele alınan kök değerlerden biri sevgidir. Azeri masallarda sevgi değeri; insan sevgisi, doğa sevgisi, hayvan sevgisi birçok şekilde işlenmektedir. Sevgi değerinin işlendiği masallardan yaptığımız alıntılar şöyledir:

"Cırttan sevinçle keçiyi eve götürmüş. İşte keçimiz ay nine!" demiş.

Nine çok sevinmiş. Benek mırıldanmış, çil tavuk gıt gıt gıdıklamış. Nine önce keçinin yüzünden gözünden öpmüş, sonra Cırttan'ın." (M5, Cırttan'ın Masalı: 60).

"İşte o benim sevdiğim Cıkcık Hanım demiş. Bizi birbirimize kavuştur, ne olursun!" (M8, Cıkcık Hanım: 89).

"Başka bir ilden bir hanoğlu kızın ününü duymuştu. Bir gönülden bin gönül gibi kıza âşık oldu." (M11, Slav Güzeli'nin Masalı: 113).

Azeri masallarda sevgi kök değerinin "merhametli olma, aile birliğine önem verme" tutumu ve davranışı ile birlikte çocuklara aktarıldığı da tespit edilmiştir. Bu minvaldeki örneklerden bazıları şu şekildedir:

"Çocuğun alnının ortasında, tepeye yakın tek bir gözü varmış. Hakan, "Olamaz böyle bir şey!" diye söylenmiş. Herkes ürkmüş. Çocuğu olduğu yerde bırakıp gitmek istemişler ama hakan kıyamamış." (M4, Kellegöz'ün Masalı: 38-39).

"Anarbay başından geçenleri hakana anlatmış. Hakan derhal oğluna sarılmış. Anneye de mustu vermişler... Kavuşmanın sevinciyle şenlik kurulmuş, aslan anayı da davet etmiş, günleri neşe içinde geçmiş." (M4, Kellegöz'ün Masalı: 48).

Sorumluluk

Sorumluluk, "bir kimsenin kendi davranış ve eylemlerinin hesabını verebilmesi hâli, eylemlerinin doğurabileceği sonuçları kabul etmesi zorunluluğudur (Cevizci, 2005: 1523).

Azeri masallarında en fazla işlenen kök değerlerden biri de sorumluluktur. İncelediğimiz masallarda sorumluluk değerinin kişinin ailesine, yöneticilerine, ülkesine, doğaya, diğer canlı varlıklara karşı davranışları üzerinden ele alınmıştır. Masal kahramanları bazen kendi iradesiyle bazen de diğer bir masal kahramanının yönlendirmesiyle sorumluluk almakta ve başarıya ulaşmaktadırlar. Sorumluluk değerinin işlendiği masallardan yaptığımız alıntılar şöyledir:

"Nine, "Yanık bala," demiş. "Ben bu kazları dar günler için saklamıştım. Götür birini sat, tahıl al, getir öğütelim.." (M1, Yanık'ın Masalı: 11).

"Arılar, Karasineğe "Biz tembelleri aramıza kabul etmiyoruz." demişler. Karasinek üzülmüş. O günden sonra o da bir iş yapmayı düşünmüş. Acaba hangi işler var diye meslekleri öğrenmeye başlamış." (M2, Arılar İle Karasinek: 28).

"Anarbay, "Ne oldu, neden ağlıyorsunuz?" diye sormuş. Birkaç genç cesaret edip aslanlara yaklaşmış: "Salahana Kayaları'na bir Kellegöz yerleşti. Her gün ona iki insan, yüz koyun veriyoruz, dur durak bilmiyor. Kentimizde insan kalmayacak."

Anarbay, "Bugün vereceğiniz insanlar gitmesin, onların yerine biz gidelim!" demiş. (M4, Kellegöz'ün Masalı: 46).

"Kış yaklaşmış. Cırttan kazağını giyinmiş çerden çöpten. Düğmelerini iliklemiş turptan. Kışlık odun toplamak için çıkmış." (M6, Cırttan İle Yılan: 71).

"Şah Abbas, "Vezirim, o adamın gücü ancak karpuz getirmeye yetmiş. Beni düşünmüş, hatırımı

saymış, ben ondan lâl-ı cevher, altın, elmas bekliyorum. Adam hakaret etmesin de ne yapсын?" demiş.

"Ama şahım gücüm lâl-ı cevhere yetmez diyebilirdi. Neden hakaret etsin?"

"Haklısın, daha kibar bir cevap verebilirdi. Ama biz mektepler açtık mı? Kibarlığı kendisine öğrettik mi?"

"Öğretmedik." (M10, Şah Abbas İle Bostancı: 107).

Vatanseverlik

Vatanseverlik, içinde yaşanan toprak parçasına bağlılık duyma, milletine karşı sorumluluklarının farkında olma ve bu sorumlulukları yerine getirme bilinci olarak tanımlanabilir (Avcı vd., 2017: 1559).

Feyzioğlu'na göre (2020: 142), vatan sadece bir toprak parçası değildir. Vatan, yaşadığı insanlarla ortak dil, tarih, kültür, edebiyat ve bütün sanatların toplamıdır. Vatan, bir inanç, toptan bir yaşama biçimi, kültürün bütünüdür. Vatani, vatan yapan bu özelliklerden bir kısmı eksik olursa insanlar vatanlarına karşı sevgilerini, ait olma heyecanlarını yitirirler ve mutsuz olurlar. İşte masallar burada devreye girerek sağlam bir vatan sevgisinin bireyde çocuk yaşta oluşmasına yardım eder.

Vatanseverlik kök değeri, Azeri masallarda en az ele alınan değerlerden biridir. Çalışmamızın bu sonucu, Kaplan ve Peker'in Öbek masallarını kök değer açısından inceledikleri çalışmanın sonucu ile benzerlik göstermektedir. Kaplan ve Peker (2022: 438), bu durumu Dede Korkut anlatıları ile İlyada ve Odysee arasındaki benzerlikler dikkate alındığında kültürlerin birbirlerinden habersiz olarak benzer ürünler ortaya koyabileceğini dolayısıyla masalların evrensel nitelikte olması ile açıklamışlardır. Masalların evrensel niteliğine rağmen masal anlatıcıların veya derleyenlerin kendilerinden bir şeyler katması ile vatanseverlik değerine az da masallarda rastlanabileceğini ifade etmişlerdir.

Yücel Feyzioğlu'nun derlediği masallarda vatanseverlik belli bir toprak parçası için savaşma, bayrak sevgisi, asker/komutan gibi temalar üzerinden ele alınmamıştır. Azeri masallarda işlenen vatanseverlik kök değeri, MEB'in bu kök değer ile ilişkili olarak belirlediği "kurallara ve kanunlara uyma, çalışkan olma, dayanışma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme" tutumu ve davranışlarını içeren örneklerle verilmiştir. Bu örneklerden bazıları şöyledir:

"Karasinek sesini yumuşatmış: "A güzel komşu, benim sizin balınızda gözüm yok. Bir geceliğine yanınızda konuk edin yeter."

En önde duran arı hemen itiraz etmiş: "Olmaz öyle şey! Seni içeri bırakmam! Bütün arıların iznini almam gerek. Benim tek başıma bir evim yok ki, hepimizin evi bir, yatacağı yer bir." (M2, Arılar İle Karasinek: 27).

"Aslan, Anarbay'a demiş. Kellegöz'ü siz yenemezsiniz! Bu işten vazgeçin!"

"Hayır diye itiraz etmiş Anarbay. Ya o, ya ben! İnsanları ona bırakmam!" (M4, Kellegöz'ün Masalı: 47).

"Cırttan topuzu durdurmuş. "Bundan sonra kadı efendi sen değilsin, kadı efendiyi bu halk seçecek, demiş."(M5, Cırttan'ın Masalı: 68).

"Baykuş, "Bütün insan soyundan el aman dedim. Ben yıkıyorum, onlar diyor. Konacak bir harabe bulamıyorum. İstedğim gibi uluyamıyorum. Sizin yaşamanıza ne gerek var?" (M6, Cırttan İle Yılan: 73).

Yardımseverlik

Yardım kelimesi sözlükte, bir kişinin elindeki imkânları ve gücünü ihtiyacı olan biri için kullanması (Ayverdi, 2011:1338) şeklinde tanımlanmaktadır.

Yardımseverlik değeri sadece maddiyat olarak anlaşılmalıdır. Bir sözü, bir kederi

paylaşmak, bir sorunu dinlemek ve ümit vermek de yardımseverlik duygusunun ifadesidir. Bu minvalde yardımseverlik, toplumdaki bireyler arasındaki ilişkileri artıran, bağlılığı ve birliği kuvvetlendiren bir duygudur. Yardımseverlik değerinin fedakârlık, merhamet, sosyal sorumluluk paylaşmak, işbirliği, cömertlik değerleri ile de ilişkili olduğunu söyleyebiliriz (Aktepe, 2014: 19-20).

Çalışma materyalimiz olan Azeri masalların toplandığı kitapta en çok yardımseverlik kök değerine (9) yer verildiği saptanmıştır. Masalarda paylaşma ve dayanışmayı önemseyen, merhametli ve cömert karakterler yer almaktadır Yardımseverlik değerini vurgulayan ilgili masallardan örnekler aşağıda yer almaktadır.

“Cırttan kutuyu açıp yere koymuş, Yılan bir atlayışta kutunun içine girip kıvrılmış. Tilki de bir sıçrayışta kutunun kapağını örtüp ayağını üstüne basmış. “Al götür bunu a Cırttan. Götür ne yaparsan yap! demiş. Böylece Cırttan’ı büyük bir beladan kurtarıvermiş.” (M6, Cırttan İle Yılan: 75).

“Nine, “Ne oldu ay Cıkcık Hanım, nazlı hanım?” diye sormuş.

“Of of of! Ayağıma diken battı ay nine,” diye yanıt vermiş Cıkcık Hanım.

Nine, Cıkcık Hanım’ın ayağından diken çıkarıp fırına atmış.” (M8, Cıkcık Hanım: 86).

Feyzioğlu’nun masalarda yardımseverlik kök değerini “cömertlik, işbirliği yapma, misafirperver olma” tutumu ve davranışıyla birlikte vurguladığı da tespit edilmiştir. Bu örneklerden bazıları şöyledir:

“Bostanımız aşır taşı ey kadını. Karpuzun en iyisinden bir eşek yükü şah oğlu Şah Abbas’a götürreceğim, dedi.

Kadın da ana yürekli, cömert bir insandı: “Çok iyi yaparsın,” diye memnuniyetle cevap verdi.” (M10, Şah Abbas İle Bostancı: 103).

“Ayı dede, kuyunun çok derin olduğunu görünce, “Tilki baba, peki ne yapalım? Buradan nasıl çıkalım?” dedi (M9, Tilki Tilki Tümbeki: 95).

“Cadı ahlaya ohlaya, “Çok yorgunum, halden düştüm, “demiş. “Beni Tanrı konuğu eder misin?”

Nine hiç ikircime düşmeden cevap vermiş: “Tanrı’ya da kurban, konuğuna da. Buyur içeri.” (M5, Cırttan’ın Masalı: 64).

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Değerler eğitimi hakkında alan yazınında yapılan çalışmaların son yıllarda giderek arttığı görülmektedir. Değer ve değerler eğitimine akademik ilginin artmasında etkili olan faktörlerden biri Milli Eğitim Bakanlığı’nın 2017 yılında okullardaki müfredatlarda doğrudan bu konuyu ele almış olması ve değer aktarımında on kök değeri öncelikli olarak açıklamasıdır.

Okullarda değerler eğitiminin gerekliliği üzerine yapılan çalışmalardan birini gerçekleştiren Erbaş ve arkadaşları akademisyenlerin ve öğretmenlerin kök değerler hakkındaki görüşlerini anlamayı hedeflemişler ve çalışma sonucunda hem akademisyenlerin hem de öğretmenlerin okullardaki değerler eğitimini toplumsal (toplumsal huzurun devamlılığı), bireysel (bireylerin sağlıklı, huzurlu, mutlu bir şekilde hayatlarını sürdürebilmesi) ve ders/eğitimsel açıdan gerekli bulduklarını tespit etmişlerdir (Erbaş vd., 2022: 370).

Masallar, gerçek ve hayal arasında bağ kurabilme, sıklıkla çocuk kahramanları tercih etme, eğlenceli söz öbeklerini içeren akıcı bir dil kullanma gibi özellikleri açısından çocukların değerleri öğrenmesinde, benimsemesinde, dünyayı farklı açılardan algılamasında, kendini ve üyesi olduğu toplumu, kültürel dokuyu tanımasında zengin bir kaynaktır.

Çalışmada Yücel Feyzioğlu tarafından hazırlanan ve Azerbaycan bölgesine ait masalların yer aldığı Yanık ile Dilek Boncuğu adlı masal kitabında Milli Eğitim Bakanlığı’nın belirlediği on kök değerinin tamamının işlendiği görülmüştür. İncelenen toplam on bir masalda en sık işlenen kök değerinin yardımseverlik (9) olduğu, bu değeri sırasıyla dürüstlük(8), sorumluluk (8), adalet (7),

sevgi (7), özdenetim (6), dostluk (5), sabır (5), saygı (5), vatanseverlik (5) değerlerinin takip ettiği tespit edilmiştir.

Yücel Feyzioğlu'nun diğer masal kitaplarındaki değerleri ve istendik davranış iletilerini belirlemeye yönelik yapılmış farklı çalışmaların sonuçlarına bakıldığında da yazarın eserlerinin değerler bakımından çok zengin ve çeşitli olduğu görülmektedir. Toprak (2016), çalışmasında Feyzioğlu'nun 11 masal kitabını etik ilkeler, psikolojik, sosyolojik ve ekonomik iletiler açısından incelemiştir. Çalışma sonucunda adalet değerinin 11 yerde, yardımseverlik değerinin 19 yerde, sabırlı olma ve sorumluluk davranışının 1 kez vurgulandığı tespit edilmiştir. Vatanseverliğe yönelik iletilerin ise 5 yerde ele alındığı bulunmuştur. Eroğlu (2019), çalışmasında Feyzioğlu'nun Türk dünyası masallarında 16 masal kitabını eğitsel iletiler açısından incelemiştir. Çalışmanın sonucunda masalarda dürüstlük değerinin 23, sabır ve kararlılığın 21 defa işlendiği tespit edilmiştir. Eroğlu, Feyzioğlu'nun yeniden yazdığı Türk dünyası masallarının altını çizdiği değerlerle çocukların eğitiminde kullanılabilecek önemli bir kaynak olduğunu belirtmektedir.

Bu çalışmada ilk sırada yer alan değer yardımseverlik ve sabrın daha az işlenen değerlerden biri olma sonucu, Karaman'ın (2019) "Yücel Feyzioğlu'nun Eserlerinin Türkçe Eğitimi ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezi sonuçları ile örtüşmektedir. Karaman, Yücel Feyzioğlu'nun 30 çocuk masalını incelemiştir; on kök değer bakımından en sık işlenen değer arasında yardımseverlik en az değinilen değer ise sabır olduğunu tespit etmiştir. Anadolu sahasına ait anonim masalların ve çağdaş masalların değerler eğitimi bağlamında analiz edildiği çeşitli çalışmalarda da en çok işlenen değerlerden birinin yardımseverlik olduğu tespit edilmiştir (Kardaş, 2020; Sarıkaya ve Aydeniz, 2021; Kavaklı, 2019; Kılıç ve Yılmaz, 2018). Özbaşı'nın (2020), çalışmasında ise yardımseverlik değerinin ikinci sırada yer alması bu çalışmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Çalışmada analiz edilen Azeri masallarda en az işlenen kök değerlerden biri vatanseverliktir. Masallarda vatanseverlik değerinin belli bir toprak parçası için savaşma, bayrak sevgisi, kahramanlık, gibi temalar üzerinden değil MEB'in bu kök değer ile ilişkili olarak belirlediği "kurallara ve kanunlara uyma, çalışkan olma, dayanışma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme" gibi vatandaşlık kavramı ekseninde verildiği görülmüştür. Kaplan ve Peker'in (2022) inceledikleri otuz Özbek masalı içerisinde vatanseverlik değerinin üç masalda yer aldığı ve en az işlenen değer olduğuna dair tespitleri; Kaya'nın (2021) Gümüşhane ve Bayburt masallarını inceledikleri çalışmada da en az değer vatanseverlik olarak bulunması bu çalışmanın sonucunu destekler niteliktedir.

Analiz edilen Azeri masallarda yardımseverlik, sorumluluk, dürüstlük, adalet ve sevgi değerlerinin sıklıkla işlenmesi ve masal kahramanlarının çoğunlukla çocuk olması bu masalları okuyan/dinleyen çocukların kendi ile kahraman arasında özdeşim kurması ve bu suretle değerleri benimsemesi açısından önemlidir.

Masallarda değerlerin olumsuzluğu ile birlikte ele alındığı örneklerde tespit edilmiştir. Ayrıca masallarda değerlerin çoğu kez doğrudan ve açık bir şekilde olay örgüsüne eklenmekle birlikte özellikle özdenetim ve vatanseverlik değerlerinin dolaylı olarak ilişkili tutum ve davranışlarla birlikte verildiği de görülmüştür. Masallarda tespit edilen bu özelliklerin çocukların adalet-zulüm, iyilik-kötülük, dürüstlük-yalan söyleme vb. arasındaki farkı daha doğru idrak etmesi, değerlerin önemini kavraması ve içselleştirmesi açısından oldukça işlevsel olduğu söylenebilir.

Yücel Feyzioğlu, masal birikimimizden etkin bir şekilde faydalanmayı başardığımız takdirde milli ve evrensel değerleri basit ve eğlenceli bir şekilde çocuklarımıza kazandırabileceğimizi düşünmektedir. Masallardaki değerlerle okullardaki etkinliklerde, ilgili ders müfredatlarında uygun öğretim teknikleri ile tanışan ve benimseyen çocuklar, gelecek için insani olgunluğa ulaşan, araştıran, sorgulayan, üreten nesil hedefini gerçekleştirme potansiyeline sahip olabileceklerdir.

Araştırma bulguları doğrultusunda şu öneriler sunulmuştur:

- Azeri masalların farklı sıklıklarda olsa da on kök değer tümünü içinde barındırması, Azeri masalların değer eğitimi açısından zengin bir kaynak olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla

bu masallar özellikle ilköğretim birinci kademe için planlanan değerler eğitimi programına açıktan veya örtük olarak eklenerek çocukların değer kazanım süreçlerinde değerlendirilebilir.

- Yücel Feyzioğlu'nun derlediği Azerbaycan masalları on kök değer dışında birçok değeri barındırmaktadır. Yanık ile Dilek Boncuğu adlı masal kitabının farklı değer sınıflandırmaları açısından araştırılması böylece değer eğitimi programlarına eklenmesi önerilebilir.
- Masalların senaryolaştırılarak sınıf içinde öğrencilerin katılımı ile oynanması, masal okuma veya dinleme faaliyetinin sağladığı kazanıma davranış boyutunun eklenmesi ile çocukların değerleri içselleştirilmesi desteklenebilir.
- Çalışmada incelenen masalların kısa olması, ilköğretim birinci kademe okuyan çocuklar açısından okuma kolaylığı sağlayacağından tercih edilebilir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı / Contribution of Authors:

Yazarların çalışmadaki katkı oranları %50 ilk yazar, %50 ikinci yazar şeklindedir.

The contribution rates of the authors in the study 50% first author and 50% second author.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

Finansal Destek ve Teşekkür / Financial Support and Thanks

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

The study did not receive support from any institution or organization.

Kaynakça

- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akbaş, O., Keskin, Ahmet, Ö., Mert, G., Bengisu ve Berk, D. (2023). Gelecekteki öğrencilerin için sen de bir masal oku: bir dijital hikâye çalışması. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 276-286.
- Akdemir, S., Aşıkcı, M. ve Saban, A. (2016). Değer yitimi. H.H. Bircan ve B. Dilmaç (Ed.), *Değerler bilançosu sosyoloji, felsefe, ekonomi, eğitim, iletişim, müzik, tıp -beyaz kitap-* (s. 249-266) içinde. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Aktepe, V. (2014). Etkinlik temelli değer eğitiminin öğrencilerin yardımseverlik tutumlarına etkisi. *Researcher: Social Science Studies*, 2(2), 17-49.
- Arıcı, A. F. (2016). Estetik değer oluşturmada masalların rolü: Türk masalları örneği. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1017-1035.
- Avcı, E. K., Avcı, A. A., ve İbret, B. Ü. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik değerinin kazandırılmasına yönelik görüşleri. *İlköğretim Online*, 16(4), 1558-1574.
- Aydemir, M. A. ve Akın, M. H. (2016). Mizah ve değerler: Mizahın değerler eğitimi potansiyeli. H.H. Bircan ve B. Dilmaç (Ed.), *Değerler bilançosu sosyoloji, felsefe, ekonomi, eğitim, iletişim, müzik, tıp -beyaz kitap-* (s.59-71) içinde. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 121-144.
- Aydın, M. Z. (2010). Okulda çalışan herkesin görevi olarak değerler eğitimi. <http://www.degereregitiimi.com/makaleler/makaleler.html>.
- Ayverdi, İ. (2011). Misalli büyük Türkçe sözlük, İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Baumeister, R. F., Vohs, K. & Tice, D. M. (2007). The strength model of selfcontrol. *Current Directions in Psychological Science*, 16, 351- 355.
- Bayraktar, L. (2014). Felsefe ile. Ankara: Aktif Düşünce.
- Budak, H. (2016). Modern zamanların kayıp değeri: Mahremiyet. H.H. Bircan ve B. Dilmaç (Ed.), *Değerler bilançosu sosyoloji, felsefe, ekonomi, eğitim, iletişim, müzik, tıp -beyaz kitap-* (s. 21-34) içinde. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Budak, Hatice ve Altunsoy, H. Sinem (2021). Anadolu Türk Masallarının Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargıları Ve Rollerini Bağlamında Okunması. Atlas International Congress On Social Sciences 8. 11- 13 June 2021 Ankara, Tam metin Kitabı, (Editör: Ahmet Niyazi Ökser), s. 349-367.
- Cevizci, A. (2005). Paradigma felsefe sözlüğü. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Çağrı, M. (1988). Adalet. Türk Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi içinde (C.1, s. 341-343). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çağrı, Mustafa (2008). Sabır. Türk Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi içinde (C. 35, s. 337-339). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çimen, F. ve Dilmaç, B. (2022). Üniversite öğrencilerinin değerleri ile internet bağımlılıkları ve gelecek beklentileri arasında yordayıcı ilişkiler. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 72-83.
- Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), 69-88.
- Demirkaya, H. ve Çal, Ü. T. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dürüstlük değerine ilişkin metaforik algıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 1964-1980.
- Devellioğlu, F. (1978). Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat. Ankara: Doğu Matbaası.

- Dilidüzgün, S. (2007). Çağdaş çocuk yazını. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Dılmaç, B. ve Bakırcıaloğlu, A. (2019). Evli bireylerin sahip oldukları değerler, iletişim becerileri ve evlilik uyumu arasındaki yordayıcı ilişki. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 110-122.
- Doğan, D. M. (2003). Doğan büyük Türkçe sözlük. Ankara: Vadi Yayınları.
- Enginün, İ. (1998). Çocuk edebiyatında ideoloji 99 soruda çocuk edebiyatı (Haz. M. R. Şirin). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Erbaş, S., Kılcan, B., Yel, Ü., Kılıç, Z. Y., Palaz, T. ve Kılcan, T. (2022). Öğretmen yetiştiren akademisyenlerin ve ortaokul öğretmenlerinin kök değerlere ilişkin görüşleri: nitel bir çalışma. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 360-375.
- Eroğlu, T. (2019). *Yücel Feyzioğlu'nun Türk dünyası masal kitaplarında eğitimsel işlevler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Feyzioğlu, Y. (2020). Masallar bize ne anlatır?. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Feyzioğlu, Y. (2022). Yanık ile dilek boncuğu. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Gündüz, Ö. (2008). *Oğuz Tansel'in masal kitaplarının eğitim değeri ve Türkçeye katkısı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Halstead, J. M. & Taylor, Monica J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202.
- Hökelekli, H. (2013). Ailede, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ilıcak, N. G. ve Başoğlu, N. (2018). Ahmet Ümit'in masal kitaplarında yer alan değerlerin incelenmesi. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 88-100.
- Kardaş, S. (2020). *Bitlis halk masallarının çocuğa uygunluğu ve değerler eğitimine katkısı üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Kale, Nesrin (2007). Nasıl bir değerler eğitimi?. Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu (26-28 Kasım 2004), s. 313-322, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Kaplan, H. ve Peker, S. (2022). Kök değerler eğitimi açısından Özbek masalları. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 426-444.
- Karaman, M. (2019). *Yücel Feyzioğlu'nun eserlerinin Türkçe eğitimi ve değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Giresun Üniversitesi, Giresun.
- Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-477.
- Karagöz, B. (2009). *Yapılandırmacı yaklaşıma göre ilköğretim 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki değerlerin incelenmesi (Muğla ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Kaya, S. (2021). *"Gümüşhane ve Bayburt masalları" adlı eserdeki masalların Türkçe dersi 1-8 Sınıflar Öğretim programı değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.
- Kavaklı, T. (2019). *Mavisel Yener'in masal kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Kılıç, B. S. ve Yılmaz, O. (2018). Fakir Baykurt'un masallarında değer eğitimi ve masalların Türkçe eğitimine katkısı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(2), 1104-1125.
- Kıral, E. (2018). Kayıp giden bir değer: Saygı. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 4-10.
- MEB. (2017). Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine. https://kandira.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/04202207_18160003_basin_aciklam

[asi-program.pdf](#)

- Özbaşı, S. (2020). Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler çerçevesinde Aytül Akal masallarının incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 178-192.
- Sarikaya, B. ve Aydeniz, S. (2021). Van yöresine ait halk masallarının değer aktarımı açısından incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Van Özel Sayısı), 451-480.
- Şimşir, Z. ve Dilmaç, B. (2016). Okullarda değerler eğitimi. H.H. Bircan ve B. Dilmaç (Ed.), Değerler bilançosu sosyoloji, felsefe, ekonomi, eğitim, iletişim, müzik, tıp -beyaz kitap- (s. 185-207) içinde. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Theodorson, G. A., & Theodorson, A. G. (1979). A modern dictionary of sociology. New York: Barnes & Noble Books. <https://archive.org/details/moderndictionary00theo/page/455/mode/1up?view=theater>
- Toprak, M. (2016). *Yücel Feyzioğlu'nun derlediği Türk dünyası masallarında çocuklara yönelik istendik davranışların değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Uysal, E. (2003). Değerler üzerine bazı düşünceler ve bir erdem tasnifi denemesi: İnsanî erdemler-İslâmî erdemler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(1), 51-69.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi.

EXTENDED ABSTRACT

The main element that differentiates societies from each other is their specific culture. Values are among the spiritual components of culture and represent the source of ideal behaviour standards. The most basic function of values is to contribute to social integration and prevent social deviance and social disintegration by serving as a source of social norms. Values play essential functions in the sustainability of the social system, and values education has a key role in the transfer of values from generation to generation. Today, schools are considered leading institutions in the execution of values education in a planned and programmed manner. One of the many materials used in values education in schools is tales. Tales mirror the cultural heritage of a society and contain national and universal values.

This study aimed to examine the Azerbaijan tales book “Yanık İle Dilek Boncuğu” prepared by Yücel Feyzioğlu in terms of the root values defined by the Ministry of National Education, to determine the values of justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism, and benevolence in the Azerbaijan tales, and to understand whether they can be integrated into the values education programme for students studying in the first grade of primary education.

Feyzioğlu emphasises the importance of selecting tales in consideration of the developmental stages of children and states that the tale book “Yanık İle Dilek Boncuğu” is suitable for children aged 8 years and above. In line with this information, the tale book “Yanık İle Dilek Boncuğu” was selected as the study material with the idea that it can be used especially in the transfer of values to primary school first-grade students. Additionally, considering the author’s series of twin tales as a whole, it seems that the author aims to reach and keep alive the culture and values of a wide geography where Turkish-Islamic culture dominates through tales. This situation also shows that the author’s works have an important function in terms of values education.

The study used a qualitative research design. The data were collected using document analysis and analysed using descriptive analysis. The values of “justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism and benevolence” defined by the Ministry of National Education under the title of ten root values were used as the predetermined set of themes for the descriptive analysis. The tale book “Yanık İle Dilek Boncuğu” was analysed based on the themes of ten root values, the conclusions were presented together with quotations from the tales to understand the findings related to the root values.

The findings showed that all ten root values defined by the Ministry of National Education are covered in Yücel Feyzioğlu’s tale book “Yanık İle Dilek Boncuğu” which includes tales from the Azerbaijan region. In a total of eleven tales examined, the most frequently taught root values were as follows: benevolence (9), honesty (8), responsibility (8), justice (7), love (7), self-control (6), friendship (5), patience (5), respect (5), and patriotism (5).

The Azerbaijan tales analysed in the study most often included the root value of benevolence. The presence of compassionate and generous characters who care about sharing and solidarity in tales is functional in helping children who identify with tale heroes feel the sense of benevolence that promotes relationships between individuals, strengthens loyalty and unity, and transforms this feeling into behaviour.

Patriotism is one of the root values that is least frequently covered in the Azerbaijan tales analysed in the study. The tales address the value of patriotism not through themes such as fighting for a certain piece of land, love for the flag, and heroism, but on the axis of the concept of citizenship such as “obeying rules and laws, being hardworking, solidarity, being sensitive to historical and natural heritage, and caring for the society”, which are also described by the Ministry of National Education in relation to this root value.

The tales treated the values together with their negative counterparts. It was also observed that although the values in the tales are often directly and explicitly incorporated into the plot, especially the values of self-control and patriotism are treated indirectly together with related attitudes and behaviours. It can be said that these features identified in the tales help children understand and internalise the importance of values, and they are quite functional in children’s more accurate comprehension of the difference between justice and cruelty, goodness and evil, honesty and lying, and so on.

Given that the Azerbaijan tales analysed contain ten root values, it can be suggested that these tales should be incorporated explicitly or implicitly into the primary school first-grade values education programme and used in children’s acquisition of values. The tales could be read aloud/listened to and turned into a scenario, and played by students in classrooms to help children internalise and translate these values into behaviour.